

**Zamonaviy ta'limda talabaning tanqidiy fikrlash qobiliyatini
shakllantirish**

Ablakulov Ilhom Shakarboy o'g'li
Ingliz tilshunosligi kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim jarayonida talabalarning tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini shakllantirish va baholash usullari tahlil qilingan. O'quv jarayonida tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish uchun qator interaktiv metodlar taklif qilingan.

Kalit so'zlar: Zamonaviy ta'lim, tanqidiy fikrlash, ko'nikma, interaktiv, metod.

Zamonaviy ta'lim tizimi nafaqat bilim berish, balki talabalarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish va muammolarga ijodiy yondashish qobiliyatlarini rivojlantirishni ham o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan. Ayniqsa, tanqidiy fikrlash — XXI asrda har bir talaba egallashi lozim bo'lgan eng muhim kompetensiyalardan biridir. Bu ko'nikma talabalarga ma'lumotni faqat yodlash emas, balki uni tahlil qilish, shubha ostiga olish, baholash va asosli xulosalar chiqarish imkonini beradi. Ta'lim jarayonida interaktiv metodlar, muammoli ta'lim, debatlar va guruhiy ishlanmalar tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda samarali vositalar hisoblanadi. Shu bois, pedagoglar yangi texnologiyalar va yondashuvlar orqali bu jarayonni faol qo'llab-quvvatlashlari lozim.

Bugungi globallashuv va axborot asrida insonlardan nafaqat chuqur bilim, balki o'zgacha yondashuv, mustaqil qaror qabul qilish, muammoga to'g'ri yechim topish kabi ko'nikmalar talab etilmoqda. Shu nuqtayi nazardan qaralganda, tanqidiy fikrlash — zamonaviy ta'lim jarayonining asosiy tarkibiy qismlaridan biriga aylanmoqda. Tanqidiy fikrlash bu — ma'lumotni tahlil qilish, baholash, shubha ostiga olish, dalillar asosida xulosa chiqarish qobiliyatidir. Bunday ko'nikmaga ega bo'lgan talaba faqat tayyor bilimlarni yodlab emas, balki uni anglab, uni turli vaziyatlarga tatbiq qila oladi.

Zamonaviy ta'lim tizimida talabaning faolligi, o'z fikrini erkin va asosli ifoda etishiga alohida e'tibor qaratilmoqda. An'anaviy yodlashga asoslangan usullar o'zining samaradorligini yo'qotib bormoqda, chunki bu yondashuvda talaba faqat bilim oluvchi emas, balki uni tahlil qiluvchi va qayta ishlab chiqara oluvchi bo'lishi kerak. Tanqidiy fikrlashga ega bo'lgan talaba yangi g'oyalarni ilgari suradi, mavjud muammolarga kreativ yondashadi, shuningdek, turli axborot manbalarini solishtirish va ularning ishonchligini aniqlash qobiliyatiga ega bo'ladi.

Ushbu maqsadga erishish uchun ta'limda interaktiv metodlardan foydalanish katta ahamiyatga ega. Jumladan, debatlar, rolli o'yinlar, "muammo – yechim" usuli, loyihaviy ishlar, keys-stadi (case-study) kabi yondashuvlar orqali talabalarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish mumkin. Bundan tashqari, o'quv jarayoniga zamonaviy

"ZAMONAVIY TILSHUNOSLIK VA TARJIMASHUNOSLIKNING DOLZARB MUAMMOLARI" **mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman**

axborot texnologiyalarini joriy etish ham muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Masalan, onlayn forumlar, muhokama maydonchalari, raqamli testlar orqali talabalarni chuqur fikrlashga undash mumkin.

Pedagoglar bu borada yetakchi rol o'ynaydi. Ular nafaqat bilim beruvchilar, balki talabaning fikrlash ko'nikmasini shakllantiruvchi mentorlar bo'lishlari kerak. Shu sababli, o'qituvchilarning o'zlari ham tanqidiy fikrlash asoslarini puxta egallagan bo'lishlari va o'z darslarida bu yondashuvni faol qo'llashlari zarur.

Tanqidiy fikrlash — bu insonning axborotga nisbatan faol va ongli munosabatda bo'lishi, mavjud holatlarni tahlil qilish, baholash, shuningdek, o'z pozitsiyasini asoslab bera olish qobiliyatidir. Bu jarayon faqat bilishga emas, balki fikrlash, muhokama qilish, dalillarni solishtirish va yangi xulosalar chiqarishga asoslanadi. Bunday ko'nikmaga ega bo'lgan talaba o'z mustaqil fikriga ega bo'lib, unga ko'r-ko'rona ishonmasdan, uni asoslashga harakat qiladi.

Zamonaviy ta'lim texnologiyalari aynan mana shu maqsadga xizmat qilishi kerak. An'anaviy, yodlashga asoslangan metodlar bugungi kun talabi bo'lgan mustaqil fikrlovchi shaxsni shakllantira olmaydi. Shu bois ta'limda interaktiv metodlar — muammoli o'qitish, guruhli muhokamalar, keys-stadi (case study), debatlar, loyiha asosidagi yondashuv keng qo'llanilmoqda. Bu usullar orqali talaba fikr yuritadi, savollar beradi, asoslaydi, tanqidiy yondashadi va natijada o'z nuqtai nazarini shakllantiradi.

Tanqidiy fikrlashni shakllantirishda o'qituvchining o'rni beqiyosdir. O'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki talabaning fikrini yo'naltiruvchi, savollar orqali uni chuqurroq o'ylashga undovchi, muhokama va tahlilga yetaklovchi shaxs sifatida ishtirok etishi zarur. Shu sababli pedagoglar o'z ustida doimiy ishlashlari, yangi metodlarni o'rganish va amaliyotga joriy etishlari kerak.

Tanqidiy fikrlash ko'nikmasining rivojlanishi nafaqat ta'lim sohasida, balki butun jamiyat taraqqiyotida muhim rol o'ynaydi. Bu ko'nikmaga ega bo'lgan shaxslar hayotdagi har qanday holatni tahlil qila oladi, har bir qarorni ongli ravishda qabul qiladi va mustaqil hayot kechirishga qodir bo'ladi. Ayniqsa, bugungi kunda turli xil noto'g'ri axborotlarning ko'pligi fonida yoshlarning tanqidiy fikrlay olish salohiyati ularning axborot savodxonligini oshirishda asosiy omil hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, tanqidiy fikrlash ko'nikmasining rivojlanishi zamonaviy ta'limning poydevorlaridan biridir. Uni shakllantirish esa tizimli yondashuv, zamonaviy metodika va o'qituvchi-talaga hamkorligiga asoslanadi. Faqat shunda biz jamiyatda mustaqil fikrlovchi, mas'uliyatli va ijtimoiy faol shaxslarni yetishtirishga erisha olamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Dewey, J. (1933). How We Think. D. C. Heath & Co Publishers.
– Tanqidiy fikrlashning psixologik va pedagogik asoslari haqida klassik manba.
2. Paul, R. & Elder, L. (2006). Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life. Pearson Education.
– Zamonaviy tanqidiy fikrlash metodologiyasini o'rgatuvchi qo'llanma.
3. Brookfield, S. D. (2012). Teaching for Critical Thinking: Tools and Techniques to Help Students Question Their Assumptions. Jossey-Bass.
– Talabalarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan amaliy yondashuvlar.
4. Facione, P. A. (2011). Critical Thinking: What It Is and Why It Counts. Insight Assessment.
– Tanqidiy fikrlashning mohiyati, zaruriyati va kompetensiyalari haqida ilmiy maqola.
5. Назарова, Г. Қ. (2020). Педагогик инновациялар ва креатив таълим технологиялари. Тошкент: Fan va texnologiya.
– Innovatsion ta'lim metodlari orqali tanqidiy fikrlashni shakllantirish yondashuvi.
6. Ҳасанов, Б. (2019). Интерактив ўқитиш методларини қўллашда танқидий фикрлашнинг аҳамияти. // Та'лим ва innovatsion tadqiqotlar, №2.
– Amaliy dars metodikasi va interaktiv yondashuvlar haqida.